

IZ ISTORIJE KRIVIČNIH NAUKA

Б.) НЕХАТ – CULPA*

Свако делање, којим се вређају правна добра, којим се иде противу друштва, треба да се сузбије. У томе циљу Казенени Законик издаје прописе (норме) који су управљени противу таквога делања. Вољу, која је имала за циљ повреду или угрожење правних добара, назвали смо раније *dolus* или умишљај. Али се не казни само долозно извршење кривичног дела, већ и оно извршење, које има свој корен у противдужносној непажњи или равнодушности, тј. *нехайи* или *culpa*.

Нехатно извршење кривичног дела постоји онда, кад се радња по својим спољним знацима противи закону, али кад се то противљење не може да сведе на виновникову вољу, и то с тога, што је виновник био у заблуди о узрочном значају његовог делања или што је био у заблуди односно правног значаја његовог делања. Тако нпр. А. гађа зеца, па не погоди зеца, већ човека, који је у истом правцу био; ова радња дакле по својим *сиољашњим* обележјима, по својој последици, противи се закону, али се то противљење није хтело, већ је виновнику оскудевала пажљивост, која је била потребна, те да се избегне сукоб с правним поретком. Или нпр. стражар у сутону пуца на свог претпостављеног, који је пошао да обиђе стражу, мислећи да је то непријатељ, који се приближава. У овом случају војник није у заблуди због узрочног значаја своје радње, јер он зна да ће његов пуцањ да убије или повреди, а он то и хоће, – већ је он у заблуди због *йравној* значаја своје радње, што је мислио да та последица није законом забрањена. Ако се та заблуда при довољној пажњи могла избећи, тј. ако је војник да је био пажљивији, и могао и требао да види и зна ко се приближава, онда заблуда не извињава, већ се убиство или повреда има узети као нехатно извршено.

Нехат или *culpa* је према овоме *нейредвиђање йредвидљиве йоследице*. Предвидљива је последица она, коју је виновник *йстребао* и *мојао* да предвиди. Нехатна радња је дакле проузроковање или неспречавање непредвиђене, али предвидљиве последице остварења воље.

При нехатном делању виновник никако не жели наступање последице. На против кад би он знао да ће та последица у опште наступити он радњу не би ни извршио. Ловац не би пуцао на човека ни војник на претпостављеног. Последица се не може директно свести на њихову вољу. Али они су својом радњом ту последицу произвели ма да је нису хтели. Они су имали лажну преставу о стварном значају своје радње тј. о томе шта ће управо из те радње произићи. А за ту заблуду, за ту лажну преставу, сами су криви. Јер да су били мало пажљивији, да су своје поступке подрвгли мало дубљем разматрању, они не би могли пасти у заблуду, видели би шта из њине радње може произаћи и тада је не би ни предузимали, па се ни повреда правног поретка не би догодила. Тако се дакле ипак у извесној мери последица виновнику може урачунати и он за то треба да буде кажњен, али свакако у другој мери него што би то био случај кад би умишљено делао.

* Божидар Марковић /1909/: *Кривично йраво, груја књија*, (израдио: Живко Топаловић), Београд, стр. 406–415. Прилог о основима искључења противправности од истог аутора и из истог извора већ је објављен у часопису *Crimen*, 2013. године, број 2, стр. 235–244.

За појам нехата потребно је двоје:

1. *Оскудица у ојрезности* код остварења воље тј. пренебрегавање брижљивости, коју правни поредак налаже, а која је према околностима потребна. Мера брижљивости одређује се овде у опште према објективној природи предузете радње, а не према особитом својству онога, који ради.
2. Али оскудица у опрезности није довољна, већ уз то мора доћи оскудица у предвиђању, тј. ономе који ради мора да буде *могуће*, да предвиди последицу као дејство покрета тела. При оцењивању овога питања имају се за основ узети *душевне њодобности* онога, који ради у опште, а у тренутку делања његова јача или слабија увиђавност. Мерило је овде *субјективно*, посебно. У питању је душевна моћ појединог виновника.

II. Код кулпе као и код долуса хоће се *радња*, која је узрок последице и у томе су слични, али се између њих разлика састоји у томе, што се код долуса та *њоследица* хтела, а код кулпе не. Нехат се дакле заснива на заблуди о значају остварења воље. И тиме се он разликује од умишљаја. Али заблуда заснива узимање нехата само тада, кад би требало и кад би било могуће, да се она избегне. Заблуда ће дакле искључити нехат само тада, кад је она била неизбежна, кад је виновнику према његовом положају било немогуће да добије преставу о значају његовог остварења воље.

Сви се прописи правног поретка могу нехатно прекршити, али данашње право не угрожава казном сваки нехатни прекршај правног поретка. Кажњавање нехатних кривичних дела на против по К. Законику јесте изузетак те се казна може изрећи само тада кад је у законику наређено, да се и нехатно кривично дело казни. А ако у закону ништа није речено онда ни казне не може бити. Наш К. З. угрожава казном нехатно извршење у овим случајевима: §§ 158 и 180 – *убиство* и телесна повреда; §§ 99и 129 *јушњање осуђеника*; §§ 299, 302, 302г. 306, 308 *ојашна кривична дела*; §§ 122а; 123, 125 крив. *дела чиновника у служб. дужности*.

За умишљај је потребна представа свих околности (с последицом) које долазе у појам кривичног дела. Ако у представи нема ма једног од обележја појма, то је умишљај искључен и може постојати само нехат.

Отуде се може рећи да код сваког умишљеног кривичног дела може бити толико нехатних престапа, колико то дело има битних обележја. Чим ма и једно обележје није долозно извршено нема долуса, али остаје кулпа, у којој је цело дело извршено. Убиство нпр. има два елемента: 1. предузимање радње, употреба срестава која су способна да униште живот; 2. управљање тих срестава на човека, јер ако се убије животиња не може бити речи о убиству. Ако је виновник био свестан оба елемента и намерно их остварио, онда ће он одговарати за долозно убиство. Ако пак један од та два елемента није долозно вршен онда не може бити ни умишљеног убиства. Нпр. виновник зна да предузима радњу која може уништити живот, рецимо пуца, али не зна да пред собом има човека. Он свесно не управља смртоносно радњу на човека, не врши долозно један елемент кривичног дела убиства, те отуда неће за умишљено убиство ни одговарати већ само за нехатно. У другом случају виновник управља своју радњу противу човека, али не зна да је та радња смртоносна. Човека на кога се наљутио он потегне каменом у намери да га повреди и не помишљајући на убиство. Међутим, деси се да тај камен удари тако незгодно да нападнути остане мртав. Прави значај своје радње виновник није увиђао, није намерно предузимао смртоносно радњу, те неће ни одговарати за долозно већ за нехатно убиство.

Из једног долозног убиства могу постати два нехатна с тога што долозно убиство има два битна обележја. Исто тако и код свих осталих кривичних дела, нехатних повреда може бити онолико, колико има битних обележја.

Рекли смо раније да законодавац не казни сва нехатна кривична дела, већ казни само нека од њих и те изузетке увек изрично помиње. Исто је тако теориски могућан овакав случај: код једног кривичног дела, које има четири битна обележја може бити и четири нехатна извршења. Законодавац може само неке од тих могућих облика нехата код тога кривичног дела угрозити казном, друге пак оставити некажњене. Али сва позитивна законодавства не чине употребу од овога расчлањавања те с тога оно данас остаје само као једна теориска могућност.

III ВРСТЕ НЕХАТА

Старија наука Кривичног Права делила је нехат на више врста. Та је подела данас напуштена, и задржана је подела на: *свесан* и *несвесан нехат*.

1. *Свесан нехат* – *culpa lata, bewuste culpa* – постоји кад је виновник према приликама под којима је радио, предвиђао, да ће забрањена последица моћи наступити; па је ипак приступио извршењу, уздајући се, да се последица неће појавити. Нпр. добар *сирелац* уздајући се у своју вештину, пуца да човеку који пуши избије зрном чибук из уста, па убије човека.
2. *Несвесан нехат* – *unbewuste culpa, culpa levis* – постоји кад виновник приликом предузимања радње није помишљао на могућност наступања забрањене последице, али је и могао и требао њу предвидети, да је потребну пажњу обратио. Нпр. гађа ко зеца, и не гледајући да ли на истој страни има кога, па место зеца убије човека, кога није видео, али га је могао видети, да је већу пажњу обратио. Несвесан нехат се разликује од евентуалног долуса, с којим је доста сличан, тиме, што виновник у евентуалном долусу предузима радњу, ма да зна да из ње може произићи забрањена последица, и на коју он пристаје, ако наступи; докле год овог нехата виновник извесно рачуна, да забрањена последица неће наступити, он последицу не жели и не усваја, на њу и не помишља.

На питање, који је од ове две врсте нехата *тежи* даје се различит одговор. Једни тврде, да је свесан нехат или *culpa lata* тежи с тога што је ближи долусу, и да га треба строжије казнити од несвесног нехата. Онај који последицу предвиђа треба више да буде кажњен од онога који је не предвиђа. Други тврде, да је ова подела у опште неоснована, јер би се с обазривим виновником, који претходно о даљим последицама *божљиво* размишља и оцењује, несравњиво строжије поступало, него ли с небрижљивим беспосличарем. Ови други имају више права, и не може се поставити као апсолутно правило, да свесан нехат треба строжије казнити од несвесног. Ова подела није ни учињена према величини нехатности, јер често онај који не мисли на могућност последице, ради много нехатније од онога, који се налази у свесном нехату.

Нпр. неко не мислећи баш ништа у барутном магацину запали цигару, баца неугашено палидрвце, па исто тако и неугашену цигару и тим запали магацин. Он последицу није предвиђао, био је дакле у *culpa levis* и требао би да буде блаже кажњен по оној предњој подели. Међутим он је у своме поступању био много небрижљивији од човека који је последицу предвиђао и показао старање да је отклони, али му то није испало за руком. Нашто да тај буде строжије кажњен од крајње небриге?

У сваком случају треба пазити на прилике и околности под којима је виновник радио, на правно добро, које је угрожено, па одлучити која је од ове две кулпе тежа. Тако нпр. човек који пуца на чибук у устима другог налази се у тежем степену кулпе, него ли радник, који с крова баца цигљу с оне стране куће, с које није истакнут никакав знак опомене, да се не пролази. Наш К. З. у једном случају говори о тежем степену нехата. То је случај из § 158 став 2. у коме се каже: ... „ако је кривац по свом знању, занату или занимању дужан био да буде предострожан...”